خاڵ لە هێڵی یاداشتدا لەگەڵ د. مـــارف خەزنـــەداردا … ســـەباح ڕەنجدەر

تێبینی:

• وەك مەبەست بە زمانێكی ساكار ئەم یاداشتانەم تۆماركردووە.

• لە هیچ نووسینێكدا بەڕێز و كاك و مامۆستا و هێژا …. تاد، بەكارناهێنم، تەنیا ناوی خۆیان لە هەموو ئاوەڵناوێك گەورەتر و شایاندارتر دەزانم.

-——————————

خۆم لە پێشەكی پاراستووە، چونكە ثیمە: (ڕامانی سەرەكی) نووسین دەكوژێ و ڕەزامەندی خوێنەری نموونەیی وەرناگرێت، ناشبێتە ڕوودا و لە نووسیندا.

حوزەیرانی 1988 نامیلكەی (زێوان)م چاپ كرد، دانەیەكم پێشكێش بە: (ئیسماعیل بەرزنجی) كرد، گوتی: دوو دانەی تریشم بدەرێ، یەك بۆ كتێبخانەی: (محەمەد مەولوود مەم) و ئەوی تر بۆ: (دكتۆر مارف خەزنەدار).

پێشتر: (محەمەد مەولوود مەم)م بەهۆی: (دكتۆر ئازاد حەمە شەریف)ەوە دەناسی و پیاسەی دوور و درێژمان لە شەقامەكانی هەولێر كردبوو، لە چایخانەی: (شەوانی هەولێر)یش چەند جارێك بە سێ قۆڵی دانیشتبووین و چەند جارێكیش لەماڵەوە نان و نمەكمان كردبوو، (دكتۆر ئازاد حەمە شەریف) لە ژمارە (183)ی ساڵی 2004 ل□ گ□قاری (كاروان)، بابەتێكی نووسیوە بەسەر ناوی: (چۆن مەمم ناسی) باسی ئەو دانیشتنانە دەكات و بۆچوونی مەمیشی لەبارەی منەوە هێناوەتەوە و دەڵێت: (هەر لەو دانیشتنەدا گفتوگۆیەك دەربارەی چیرۆكی (دۆزینەوە) لە نێوان كاك (سەباح ڕەنجدەر) و (مەم) دروست بوو، كاك سەباح بە وردی پرسیاری لەسەر چیرۆكەكە لە (مەم) كرد و باسی لە لایەنی بەهێز و كاریگەری چیرۆكەكەی (مەم)ی كرد. (مەم)یش لە كاك (سەباح)ی پرسی: (تەمەنت چەندە). ئەویش گوتی: (نۆزدە ساڵ). (مەم) پێی گوت: (تەمەنی ڕۆشنبیریت پێش تەمەنت كەوتووە و ئومێدی زۆرم بە لاوی وەكو ئێوە هەیە باری ئەدەبیمان بەرەو داهێنان ببەن).

لەو چل و ئەوەندە ساڵەی تێكەڵ بە ناوەندی ڕۆشنبیری كوردی بوویمە،

پیاوی ئاوا لەخۆبووردووی وەك: (محم□د مەولوود مەم) و (عەبدوڵڵا سەڕاج)م نەناسیوە، بەو شێوە پاك و له دڵ و گیانەوه پاڵپشتی بەهرە و لێهاتوویی لاوان بکەن و دڵ و گیانیان بە داهێنانیان خۆش بێت، دوای چەند ڕۆژێك لەگەڵ: (ئیسماعیل بەرزنجی) ڕێكەوتی یەکمان کرد و گوتی: (دکتۆر مارف خەزنەدار) دەیەوێ بتبینێت، ناونیشانی ماڵەكەی دامێ، ئەوسا هەولێر شارێکی وەك ئێستا قژ ئاڵۆز نەبوو، بە ئاسانی شوێنە دەستنیشانکراوەکان دەدۆزرانەوە.
عەسرانێك زۆر بە شەرمەوە بەرەو ما□□یان بەڕێ کەوتم، دەرگای حەوشەیان کرابووەوە. بەرانبەر دەرگا ل□ بەر هەیوانەكەی لەسەر ئەسكەمبیلێکی تەختە دانیشتبوو، لبادێکی سپی نەخشی قاوەیی لەسەر نەخشا بوو، لەسەری ڕاخرا بوو، کۆمەڵێك گوڵدان لە دەوروبەری داندرابوون، دیاربوو تازە ئاودرابوون، لەگەڵ شەربەیەك، کە تافتەیەکی سپی بەسەر دەمی شەربەکەدا دادرابوو، ژێرەوەشی لەناو بارستێك قومی تەڕ دابوو، پیاوێکی پرچ و سەر و سمێڵ ڕەش زیاتر لە سپی شکۆدار فەرمووی لێ کردم. کتێبێکی بەدەستەوە بوو، بە قەڵەمی سوور هێڵی بە ژێر چەند بڕگەیەکی دادەهێنا. کتێبەکە هی: (حوسێن مەردان) بوو. بەناونیشانی: (الأزهار تورق داخل الصاعقة). دوای بەخێرهاتن و یەکترناسین. گوتی: (چاو و دڵم بە بەهرە و لێهاتوویی لاوان ڕوون و گەرمە). پێشتریش شاعیرانی لاوی هەولێر بەردەوام سەردانیان کردووم. وەك: (جەمیل ڕەنجبەر و عەبدوڵڵا پەشێو) و زۆری تریش.

دیار بوو (زێوان)ی خوێندبووەوە، چەند پارچە کاغەزێکی باریکیشی بڕیبوو لە نێوان لاپەڕەکانی دانابوو گوتی: لەدایکبوونی شاعیرێکی داهێنەری تێدا بەدی دەکەم، هەرچی ڕێنماییەکی لەو دانیشتنەدا کردم. دواتر بەپێی هەڵکشانی ئەزموون هەمووی لە کات و شوێن و جێی خۆیدا ڕاست دەرچوون.
من لەسەر بەرگی زێوان نووسیبووم (چامە). ئەوەی زۆر جێگای سەرنج بوو بۆ من. گوتی: زێوان چامە نییە. (ڕۆمانە شیعر)ـە، هەرچی شتێك لە هەقیقەتەوە بیڵێی زەرەرت پێناگەیەنێ. لە کەم ئەزموونی و ڕۆشنبیری ساکارم، یەكەم جار بوو دەستەواژەی ڕۆمانە شیعرم گوێ لێ بێت و ببیستم. ئەو کات من چەند ڕۆمانێکی کوردی و چەند ڕۆمانێکی وەرگێڕدراوم بۆ کوردی خوێندبووەوه. دیارترینیان
(شار)ی حوسێن عارف و (براکوژی) نیکۆس کازانتزاکی بوو، کە عەبدولکەریم شێخانی کردبووی بە کوردی.
ساڵی 2012 دکتۆر عەبدوڵڵا ڕەحمان کتێبێکی بەناونیشانی: (ڕۆمانە شیعر: مێژوو و سەرههڵدان) چاپ کرد. لەم کتێبەدا (زێوان) بە یەکەم

ڕۆمانە شیعری كوردی دەستنیشان كراوە.

كە لەلای هەستام و بڕۆم تا دەرگای حەوشە لەگەڵم هات و خانەدانانە بەڕێی كردم و گوتی: (دیار بە و قەتیش لە دەرگا مەدە). دوای ماوەیەكی كورت ئەو ماڵە بووە ماڵە باوك و تا كۆچی دوایی بەردەوام هاتوچووم كردووە. زووش گوتی: تۆ دووەم ئەدیبی دەبیتە كوڕی ماڵ. یەكەم كوڕی ماڵ: (دڵشاد مەریوانی)یە. ئەو كات شەهید نەكرابوو. گوتیشی: هەر كتێبێكت پێویست لە كتێبخانەكەمدا، پرسم پێ مەكە. بەس دوای گەڕانەوەی لە شوێنی خۆی دایبنێوە و جێگۆڕكێی پێ مەكە. بۆ ماوەیەكی دوور و درێژ لەو ماڵەدا هەموو چوارشەممان كۆڕی ئەدەبی دەبەسترا. چا و قاوە و جۆرەها شیرنەمەنیش ئامادە و پێشكێش دەكرا.

دوای خوێندنەوەی بابەتەكە ئامادەبووان گفتوگۆیان لەبارەی بابەتی پێشكێش كراو دەكرد. یەك لەو چوارشەممانە بەخت یارم بوو، بێ ئەوەی بۆچوونی من وەربگرێت، دوای كۆڕەكە گوتی: چوارشەممەی داهاتوو سەباح دەقێك دەخو□نت□وە. بۆ هەموو كۆڕەكانی داهاتوو، لەدوای كۆڕەكان دەیپرسی چوارشەممەی داهاتوو نۆرەی كێیە و كێ ئامادەیە، ئامادەیی ئەدیبەكەی وەردەگرت، بەڵام ئامادەیی منی وەرنەگرت و یەكسەر ڕایگەیاند چوارشەممەی داهاتوو ف□یانە.

لە بەرگی حەفتەمی: (ڕۆژگاری من) لە لاپەڕەی (212) ئاماژەی بەم كۆڕەی من داوە، لەدوای خوێندنەوەكە: (محەمەد موكری و سەڵاح شوان و فیكرەت عزەت) گفتوگۆیان لەبارەی شیعرەكەمەوە كرد، بۆچوونەكانی سەڵاح شوان لەبارەی شیعری درێژەوە قووڵ و فرە زانیاری بوون. نەك بۆ من، بەڵكو بۆ تەواوی ئامادەبووان.
هەر لەو ماڵەدا چەند ئەدیبێكم ناسی. وەكو باوكێكیش هەمیشە ڕێنمایی ئەدەبی و ژیانی كردووم و سوودمەند بوویمە لە ڕێنماییەكانی. بەشێك لە ئەدەبی كلاسیكیم به چاوڕوونی ئەو و لە ڕێگای كتێبخانەی ئەوەوە ناسی. لە ناو□استی نەوەدەكان، كە گەمارۆیەكی بكوژ لەسەر خەڵكی كوردستان هەبوو، خواردنی باش لە هەموو ماڵێك دەست نەدەكەوت. ڕۆژێك مێوانداری: (پیرباڵ مەحموود) و منی كرد. خوانێكی شاهانە خەمڵابوو. من كە خواردنەكەم بینی پێم نەخورا و هاوسەر و منداڵەكانم هاتنە پێش چاوم. وەك ئەوەی هەستی شەشەمی كاری كردبێت و پێی گوتبێت مێوانەكەت لەم حا□□ و بارە لاسەنگە دایە. لەسەر خوانەكە هەستا و دوای ماوەیەكی كورت هاتەوە گوتی: سەباح بە بنیادی بۆ ماڵەوەم نارد. ئەوەی لەسەر خوانەكە بوو، بە زیادەوە بۆ منداڵەكانمی ناردبوو.

دوای نان و چا و قاوە. دیوانی: (محەمەد ساڵح دیلان)ی هێنا و گوتی: هەر یەکەمان شیعرێکی ئەو شاعیرە بلیمەتە بخوێنینەوە. پێش ئەوەی ئێمە بچین، دیاربوو شیعرەکانی دەستنیشان کردبوو. بەوە زانیم لە نێوان هەر شیعرێکدا پارچە کاغەزێکی سپی دانابوو، خۆی شیعری: (سلێمانی)، پیربابە مەحموود شیعری: (بێخودی شاعیر). منیش شیعری (شێخ مەحموودی زیندوو).

بۆ پیربابەی گوت: تۆ ئیلقات نەرم و بەهێزە، بەڵام ئەو شیعرەت لەنگ خوێندەوە. ڕای لە خوێندنەوەکەی منیش نەبوو، هەستم کرد ڕێکخستنی ئەم دانیشتنەی بۆ ئەوە بوو توانایی دیلان بە من ئاشنا بکات. هەر لەم دانیشتنەدا بە باشی لە بارەی ئەزموونی: (ئەحمەد تاقانە و ئەنوەر قادر محەمەد و فەرهاد شاکەلی) دوا، وەك شاعیر و وەك لێکۆڵەر.
بۆ نووسینی: (مێژووی ئەدەبی کوردی)یەکەی داوای هەر دوو بەرگی چیرۆکەکانی: (محەمەد مەولوود مەم)ی لێ کردم. گوتیشی خۆم هەمە، بەڵام قوتابییەك بۆ کاری زانستی بردوونی و نەیگەڕاندوونەتەوە. ڕێکەوتنەکە دەکەوتە 15/1/2001. ئەم ڕێکەوتە منداڵێکمان خودا بەخشی. بەو هۆیەوە لە بەڵێنەکەم دوا کەوتم. 18/1/2001 کتێبەکانم بۆ برد. پێش ئەوەی بەخێرهاتنم بکات و کتێبەکانم لێ وەرگرێت. گوتی: تۆ بیرکردنەوە و هەڵکەوتی ئەوروپایانەت هەیە و زۆر پابەندی بە قسە و بڕیاری خۆت، بۆ دوا کەوتی. منیش واقیعەکەم پێگوت و گوتم لەدوای سێ کیژان، کوڕێکمان لێ دایك بوو، ئەمەیە هۆی دواکەوتنەکەم. بزەیەکی شادمانی لە دەموچاوی گەڕا و پیرۆزبایی و سوپاسی خودای کرد. هەمان کات دایە (سەعدییە)سە پاکەت شیرینی لە سوپەر مارکێتەکەی نزیك ماڵیان کڕی و گوتی: لە جیاتی من لە کۆڵانی خۆتان، خەت بەسەر منداڵانی دابەش بکە. ئەمە کوڕەزای منە. خەزنەداریش گوتی: باجی دواکەوتنەکەت ئەوەیە، من ناوی لێ دەنێم، لەگەڵ ئەوەش بەچوونی خۆی زاڵ نەکرد، ڕەزامەندی من و هاوسەرەکەمی وەرگرت، ئینجا ناوی نا (یاد).

* * *

لە ژمارە (43)ی 18/9/1997 لە (برایەتی پاشکۆی ئەدەبی) برادەرێك نووسینێکی نووسی بەناونیشانی: (زۆقبوونەوەی خود لەناو وەهمێکدا). زیاتر لە پازدە نووسینی بەکوردی و عەرەبی بەدوا داهات و ڕێکەوتنێك لە نێوانیان پەیدا ببوو، لەم نووسینانەدا سەد و حەفتا و دوو قسەی ناقۆڵا و ناشایستەیان پێگوتم. یەك لەو برادەرانە خەسڵەتی مرۆڤیشی لە ستاندبوومەوە وەك: (ئاژەڵ) دەستنیشانی

کردبووم. منیش لە ژیانی ئەدەبیم ڕێکەوتی لەوە دڵخۆشترم ڕووبەڕوونەبووەتەوە. ئاستی لەم جۆرە و نزیك لەم جۆرە، بەرهەمی منیان بەدڵ نەبێت. ئێستاش ئەگەر لە شەقام ڕێکەوتی ئەو برادەرە بکەم بێ ویستی خۆم، لە هێزی ئەدەبی بێگەردەوە خەندەیەکی ڕەزامەندی دەمگرێت و دڵخۆش دەبم، ئەم ئاستانە بەرهەمی منیان بەدڵ نەبێت، خۆ ئەگەر بەرهەمی منیان بە دڵ بێت، دەبێ گومان لە توانایی ئەدەبی خۆم بکەم.

ئەم ئاماژەیەم تەنیا بۆ ئەوەدا، دوای ئەوەی قوڕولیتەی ئەم گەلەکۆمەکییە نیشتەوە، 11/11/1997 خەزنەدار تەلەفۆنی بۆ کردم نیوەڕۆ وەرە لای من نانێك بخۆ. کە چووم دوو قوتابی قۆناخی دکتۆرای لا بوون، ناویان: (محەمەد) و (شنۆ) بوو. هەموو ئەو ڕۆژنامانەی لەسەر یەك کەڵەکە کردبوون، کە نووسینەکانی تێدا بڵاوکرابوونەوە. وەك بە زمانێك، زمانی فەرمان گوتی: پێڵاوەکانت لە پێ مەکەرە‌وە و بڕۆرە سەریان و بەرز ڕاوەستە، منیش زەردەخەنەیەکی شەرمنم بۆ کرد و گوتم، ببوورە، گوتی: ئاخر هەمووی گێرەشێوێنی ئەدەبی و جوێنن بۆ تۆ و ئەدەبی تۆ. گوتم: لەپاڵ جوێنەکانی ئەوان، بابەتی نووسەرانی تری تێدا بڵاوکراوەتەوە بە شکۆوە باسی ئەدەبی کوردی دەکەن. یەکپێ لە شوێنی خۆی هەستایەوە و دەستی لەسەر شانم دانا.

گوتی ئاوا بە گەورەیی لە ئەدەب گەیشتووی بۆیە ئەو .... ئاوا تووشی هیستریا بوونە. لەناو کتێبخانەکەیدا لەگەڵ کتێب، کەلوپەلی بەنرخ و دەگمەنی دانابوون. کووپێکی چای پێشکێش کردم، کە لە ڕووسیا لەگەڵ خۆی هێنابوویەوە و وێنەی پووشکینی لە قەدی نەخش کرابوو، زیاتر لە چل ساڵ بوو پاراستبووی، گوتی: ئەمەش یەکێکە لە ئازاردراوەکانی سەر زەوی و تۆش بەهێزبە تا دەکوژرێی و ئازادانە بە دوای خەونەکانتدا بڕۆ.
پاشماوەیەك کۆشیعری: (ڕووەکەکانی خواوەند)م چاپ کرد. دانەیەکم پێشکێش کرد. تەماشایەکی ورد و هەڵگێڕ و وەرگێڕی کرد و گوتی: شیعرەکان حەزی مرۆڤیان تێدایە و کاریگەرن. چەتری شێوازی ئەفسوونکاری بەسەر خوێنەرانیان هەڵدەدەن و بەرەو قووڵاییان دەبەن. تۆ شەرم لە جیهانی شیعری خۆت دەکەی، بەڵام چاپەکەی زۆر سادە و سەرەتاییە و خوێنەر هانادات بۆ خوێندنەوەی.

دوای ماوەیەك نووسینێکی نووسی بەناونیشانی: (خەونی خودایی لە کۆشیعری ڕووەکەکانی خواوەند) دا، لە ژمارە (45)ی 5/3/2000ی گۆڤاری (ڕامان) بڵاوی کردەوە. لەگەڵ شیعری نوێ کۆك نەبوو، لە گۆڤاری (ڕامان)، ژمارە (148)ی 5/9/2009 بابەتێکی نووسیوە

بەناونیشانی: (هەندێ بیرەوەری ڕۆژنامەگەری و من و ڕامان) دان بەوە دادەنێ ناوەندی ڕۆشنبیری کوردی چاوەڕوانی ئەوەیان لێ نەکردووە لەبارەی شیعری نوێوە بنووسێت، چونکە تایبەتمەندە لە شیعری کلاسیکی. لە وتارەکەیدا نووسیویەتی: (بەمجۆرە ئەو پارچە شیعرەی (سەباح ڕەنجدەر) کەوتە ناو ئەو چەند شیعرەی لاوانی سەردەم نووسیویانە و شیعرەکەم بەدڵ بوو).

* * *

سێزدە ساڵ و هەشت مانگ و یازدە ڕۆژ لە گۆڤاری (ڕامان)دا کارم کردووە. لە ژمارە (3) تا (153)، ئەو کاتەی کارکردنەم چ وەك تەمەن و چ وەك توانایی ئەدەبی دەبێتە قۆناخی گەشەی تەمەن و ئەدەب. یاداشتی ئەم ماوەیەم به پێی نووسیوە و لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا چاپی دەکەم. (ئازاد عەبدولواحید) سەرنووسەری گۆڤارەکە بوو، بەیانی: 10/10/2008 هاتە ژوورەکەم و گوتی: وەرە قاوەیەکم لەگەڵدا بخۆرەوە. من ئەو پیاوەم قەت ئاوا برینداری نەبینیبوو. دەموچاوی تەواو نائاسایی بوو، لەناخەوە هەژا بوو، هەستی بە پیلان و غەدرێك لە من کردبوو. نموونەی داهێنەرانی بۆ دەهێنامەوە چ تەڵە و داوێکیان بۆ داندراوەتەوە، نموونەی: (بەدر شاکر سەییاب)ی دەهێنایەوە و دەیشی نەدەهێنا بابەتەکەم بۆ باس بکات.
بەردەوامیش دووبارەی دەکردەوە تۆ شاعیرێکی: (وتو وریای). گوتم چی بووە پێم بڵێ خۆ پلانی کوشتن نییە. بەڵێك ڕوون بووە و زانی لەسەرخۆم و بەسەرخۆم زاڵم و له هێزی چاوەکانمدا خاوەنی بڕوام. گوتی: ئەوەیان کوشتنی ڕۆحە. کۆمەڵێك کاغەزیشی لەسەر مێزەکەی دانا بوو، بۆ من دەدوا و تەماشایەکی کاغەزەکانی دەکرد و دەستی ناڕەزایی لەسەر دادەنان. بە چاوێك سەیری منی دەکرد، وەك ببینێ پەرداخێك ژەهرم بۆ ئامادەکرا بێت و ئەو ڕێگری بکات نەهێڵێ بیخۆمەوە، یان دەرخواردم بدرێ. گوتی: مرۆڤێك، لەوانەیە برادەریشت بوو بێت، زۆر کارامەیە لە کۆمپیوتەر و ئیمەیل دروستکردن.

بە هەشت ناوی جیا جیای نووسەران ئیمەیلی دروست کردووە و جوێن بە خۆت و ماڵ و منداڵت دەدا و بۆ ئیمەیلی گۆڤاری ڕامانی ناردووە، وای کردووە من بیبینم. گوتم: بمدەرێ با بیانخوێنمەوە. گوتی: دەم نایە نەك خودا نەخواستە جەڵتەی دڵ لێت بدا. گوتیشی هەموو کاغەزەکانم لەبەریەکدا ڕاگرتووە، وەك ڕێنووس و شێواز و وشه و فەرهەنگ و زاراوە یەك کەس نووسیویەتی. خودایە دەبێ من چی بم و چیم کردبێت. مرۆڤێك، ڕەنگە ڕۆژگارێك برادەر و هاوکاریشم بوو بێت، ڕێ بە خۆی بدا بە هەشت ئیمەیلی جیا جیا جوێنم پێ بدا و بوختانم بۆ هەڵبەستێ.

لە کاتێکدا لە ژیانی خۆم نەك خراپەم لەگەڵ مرۆڤێك نەکردووە، بەڵکو کشەم لە مێشێکیش نەکردووە، بەبێ دوودڵی هەمیشەش ڕێزی نووسینی باشم گرتووە و ستایشم کردووە.

دەبێ ڕقی ئەو مرۆڤە لە چ پلەیەکدا کوڵا بێت، خودایە یارمەتی بدە تا ئازاری کەسێکی تر نەدات. ئەنجام دوای چەند ساڵێك پێم زانی برادەرێکمە بۆ چاوڕوونی برادەرێکی (شاعیر)م، کە من لە ژمارە (32)ی گۆڤاری (ڕامان)ی 5/2/1999 لە مێزگردێکدا بە ناونیشانی: (کێشەی تێگەیشتن و تێنەگەیشتن لە ئەدەب و هونەردا). بۆ شاعیری خاوەن ڕوئیا ناوم بردووە. نامەیەکی کراوەم بۆ ئەو برادەرە شاعیرەم نووسیوە و لە نامەکەدا بێدار و بارتر بۆچوونی خۆم دەربڕیوە. پێش ئەوەی بڵاویشی بکەمەوە دەیدەم بە خۆی.
لە پەرەگرافێکی نامەکەدا نووسیومە: (ئەدەبی بێگەرد بە سروشتی خۆی دوژمنی دیکتاتۆرانە و ڕەنگ و ڕوخسار و کرۆکی واقیع دەستکاری دەکات، بەڵام لە توانایدا نییە بیگۆڕێت، بەڵام دەتوانێت ڕك و کینەی ئازیزان وەرگێڕێت بۆ خۆشەویستی).
دەمزانی خەزنەدار کاریگەری بەسەر ئازاد عەبدولواحیدەوە هەیە و ڕێزی داوای یەکتری دەگرن. چوومە لای و بابەتەکەم تێگەیاند، بەڵکو کاغەزەکانم بۆ وەربگرێت. گوتی: بەناوی خواستراوەوە جوێنیان پێ داوی، گوتم بەڵێ. گوتی: هەر یەك ناوی خواستراو بۆ کاری ناڕەوا بەکاربهێنێت (نامەردە). نامەردیش خاوەن ڕەئی نییە، بۆیە داواکەت جێبەجێ ناکەم. گوتیشی داهێنەر هەڵەیە، هەڵەش تەماشای ڕێگا درێژەکان دەکات و ڕێبواران دەپارێزێ. هەڵەیانی ڕێگای درێژی ئەدەبی کوردیش تێ دەپارێزن.

* * *

(دکتۆر لەتیف محەمەد حەسەن) شیعری: (سروودی باران)ی بەدر شاکر سەیابی وەرگێڕا بوو، لە ژمارە (93)ی گۆڤاری کاروان، ئاداری 1992 بڵاوی کردبووەوە. زۆر سەرسام بووم بە شیعرەکە و وەرگێڕانە بێ گرێ و گۆڵەکەی. باسی ئەم وەرگێڕانەم بۆ کرد. ئەویش بۆ دوورودرێژی تێکەڵاوبوون و ڕۆژگاری خۆی لەگەڵ سەیاب زۆر بەتاسە و لەدڵەوە گێڕایەوە. گوتم: ئەو زانیارییانە بۆ خوێنەری کورد زۆر گرینگ و پێویستە، پێشنیاز دەکەم بیاننووسیت. گوتی: لە سەردانی داهاتووت شتێك دەبینیت. کردی بە بیرکردنەوەی خۆی و بە شێوازێکی پڕ زانیاری، درێژە بە بنەماکانی برادەرایەتی دەدا و بابەتێکی نووسی بەناونیشانی: (من و گۆران و سەیاب). لە ژمارە (53)ی 5/11/2000ی گۆڤاری ڕامان بڵاوکرایەوە.

* * *

22/11/2001 لە گفتوگۆیەکدا باسی: (محەمەد ساڵح دیلان)ی کرد، کە خاوەن تیۆری شیعرییە، هەم داوام لە کرد ئەم هەستە بە تیۆرە و بیرکردنەوە وەك نووسینێك تۆمار بكات و ئەندازەی تیۆرەکە بۆ پێودانگی ئەندازیاریی بگەیەنێت. تێگەیشتنی خۆی بۆ تیۆرەکە کرد بە بابەتێك بەناونیشانی: (شیعر). لە ژمارە (79)ی 5/1/2002ی گۆڤاری ڕامان بڵاوکرایەوە.

* * *

17/8/1999(حوسەین عارف و خانم)ی خێزانی مێوانی بوون، لە گفتوگۆیەکان دیار بوو، بۆ چەند ڕۆژێك دەمانەوە. باسی چیرۆك، بابەتی دانیشتنەکە بوو. منیش لێم پرسی خۆ تۆ لە قۆناخی خۆت چیرۆکنووسێکی باشی، بۆ لە لێکۆڵینەوەی چیرۆکی کوردی وەك پێویست باست ناکرێ. گوتی: لایەنی لێکۆڵینەوەم غەدری لە چیرۆکنووسیم کردووە. ئەگەر ئەوەندە بایەخم بە نووسینی لێکۆڵینەوەی زانستی نەدابوایە. ئەوە وەك چیرۆکنووس، ڕەنگە چیرۆکنووسێکی باشیش باس دەکرام. گوتم: بۆ ئەم غەدرە لەخۆکردنەت وەك بابەتێك نانووسی بۆ خوێنەرانی ڕوون بکەیتەوە، بابەتێکی نووسی بەناونیشانی: (من و چیرۆکی کوردی). لە ژمارە (41)ی 5/11/1999ی گۆڤاری ڕامان بڵاوکرایەوە.

* * *

6/8/2006 لە ماڵی خەزنەدار (دکتۆر دڵشاد عەلی) سەرنجی لە بارەی شیعرەکانی منەوە هەبوو، کە خاڵبەندی بەکارناهێنم و بە بۆشاییەك لە ئەزموونی منی دەزانی و منیش گوتم زانینم بۆ ئەم کارەم هەیە و لە ژمارە (50)ی 5/8/2000ی گۆڤاری ڕامان قسەی خۆم لەم بارەیەوە کردووە.

(کۆمەڵێك حیکمەت و گیانی پەتی و بیر و مەودای ئێستێتیکم لە کەلەپوور و ڕۆشنبیری کوردی بۆ ماوەتەوە. نموونە: لە حەیراندا خاڵبەندی پەیڕەو نەکراوە، سەربەند و ناوبەند و کرانەوەی دوا بەند هەیە. بە گوێگرتن و هۆشیارییەکی ڕاستەقینەی ترپە و ئاواز، هەستی خاڵبەندی لای حەیرانناس دروست دەبێت. هەروەها لە شیعری میللی کوردی و شیعری کلاسیکی خاڵبەندی پەیڕەو نەکراوە. پەیڕەونەکردنی خاڵبەندی لای من نەزانین نییە. بگرە وەك مەبەست و هونەر گێڕانەوەیە بۆ هەستی سەرەتایی کوردی و ڕەسەنایەتیی کەلەپوور.

لە سپێتی کاغەز و دابەشکردنی وێنەدا، هەست و نیشانەکانی خاڵبەندی لە ئاستەکانی دەربڕین لە خەیاڵ و زەینی خوێنەری خود وریا دەستنیشان دەکەم.

نموونە: ڕستەی بۆ کوێ دەچیت. ئەم ڕستەیە، ئەگەر نیشانەی پرسیار، یان سەرسوڕمانم بۆ دانا. ئەوە بەگومان ڕستەکە دەستنیشان دەکەم. پرسیارە، یان سەرسوڕمان. ئەگەریش هیچ نیشانەیەکم بۆ دانەنا و بە کراوەیی هێشتمەوە لەم بار و بوارەدا ڕستەکە دەبێتە ڕستەیەکی ئاستدار و دەخگەڕە و زەینی).

خەزنەدار پارێزگاری لە بەچوونەکەی من کرد، منیش گوتم: با بەچوونەکانت ببنە بەڵگە و لەبەر دەستی خوێنەراندا بن: بۆ دوو ئەڵقە بەچوونەکانی لەبارەی خاڵبەندییەوە تۆمار کرد.

1ـ خاڵبەندی لە شیعری کلاسیکی کوردیدا، لە ژمارە (115)ی گۆڤاری (ڕامان) 5/12/2006 بڵاوکرایەوە.

2ـ خاڵبەندی لە شیعری نوێی کوردیدا، لە ژمارە (119)ی گۆڤاری (ڕامان) 5/4/2007 بڵاوکرایەوە.

* * *

17/5/2009 ڕۆژێکی تەواو گەرم بوو، سەردانیم کرد. بینیم پێیەکانی لەناو تەشتێکی نمیچە پڕ قوم دانا بوو، گوتم: ئەوە بۆ پێیەکانت جووت کردووە و لەناو ئەو قومە گەرمە دەیانجووڵێنیت. گوتی ناوە ناوە مەروولە دەکەن. ئەمە چارەی ئەم مەروولەیەیە.

فایلێکی پەمبەی لە تەنیشت خۆی دانا بوو، دایە دەستم، چیرۆکی: (سڤەتلانە)ی تێدا بوو. گوتی: ئەم چیرۆکەم دوای چل و دوو ساڵ ئەمڕۆ لەناو دەستنووسەکانم دۆزیومەتەوە، ئەگەر بەدڵت بوو لەگەڵ خۆتی ببە. خوێندمەوە و گوتم: جوانترین چیرۆکتە. بەچوونەکەمی پێ لە جێی خۆیدا نەبوو، گوتی تۆ، یان لە چیرۆك نازانی، یان چیرۆکی: (ئەڕه‌مان کوردی و بووکەشووشە و دێ و نەتەوەت) نەخوێندوومەتەوە. هەستم بە ناڕەزاییەك کرد. لە ماڵی خۆی قەت دڵی مێوانی نەدەشکاند. هەستا و منی بەجێهێشت و چووە ناو کتێبخانەکەی. زانیم نیشانەی ناڕازیبوونە. لە فایلەکەدا شیعرێکی: (دکتۆر ئیحسان فوئاد)یشی تێدابوو، شیعرەکەم لەسەر ئەسکەمبیلەکەدا دانا و چیرۆکەکەم هەڵگرت و ڕۆیشتم، دەم دەیگوت بووەتە توورەگەی بزمار. بەیانی چیرۆکەکەم بردە گۆڤاری (ڕامان). لە ژمارە (145)ی 5/6/2009 دا بڵاوکرایەوە.

هەمان ڕۆژ تەلەفۆنی بۆ کردم گوتی: دایکت خواردنی تایبەتی ئامادەکردووە. وەرە ئێرە نانێك بخۆ. نانەکەم خوارد و نە ئەو دەنگ و نە من دەنگ، کە چیرۆکەکە بڵاوکرایەوە لەناو خوێنەران

دەنگدانەوەیەکی تایبەتی هەبوو، بە زەردەخەنەیەکەوە گوتی: پێدەچی بۆچوونەکەت ڕاست بوو بێ.

* * *

لە 5/6/1999 کتێبی: (ئەلێکساندەر پووشکین: گەشتێك بۆ ئەرزەڕۆم)ی پێشکێش کردم. کتێبەکە هێشتان لە نێوان دەستی ئەو و مندا بوو، وەرم نەگرتبوو. بە زمانێکی نیمچە دڵهڕاوکێ ئامێز لێی پرسیم: شیعر چییە. منیش گوتم: (ئەگەر دەمزانی چییە، نەمدەنووسی). کتێبەکەی دایە دەستم و گوتی: (جوانترین پێناسەیە لە هەموو زمانانی دنیا).

کانوونی یەکەمی 2018 هەولێر

رۆمانی (بازنەی بارکەوتووان) … عەبدولموتەلیب عەبدوڵڵا

ناکرێ هەموو نووسینێك ل□ بارەی چەوسانەوە و برسێتی و زۆرلێکردنی سێکسی و سێکس و تاوانی گەندەڵی و باوکا□□تی . بە ئەدەب دابنێین، واقیعیەت هەرگیز ئەوە نییە، کە بە وردی وێنەی واقیع بگریت، بەڵکو شێوازی تەعبیرکردنێکی ئەدەبییانەی□ ل□ □ ناشیرینی ژیان و ناشیرینی مەرجە کۆمەڵایەتییەکان. بە مانایەکی دیکە ئەدەب تەعبیرکردنێکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی، بەرانبەر ئەوەش رووکارئامێزی و راستەوخۆی لە دەربڕیندا یەکێکە لە خەسڵەتەکانی ئەدەبی ناشیرین!

(1)

قسە لە بارەی دەسپێکی پڕ لە ئیشکالی رۆمانی (بازنەی بار کەوتووان)ی (محەمەد کەریم نانەوا) ناکەم، بەڵکو قسە لە گێڕانەوە و بنەمای گێڕانە و رووداو و زەمەن دەکەم. گێڕانەوە گرنگی بە خستنەڕووی رووداوەکان دەدات و کار لە سەر بەر□و□پ□شچوونی (زەمەنی رووداو) و (زەمەنی گێڕانەوە) و (زەمەنی خوێندنەوە) دەکات، بە دیوەکەی دیکە گێڕانەوە زەم□ن□□ك رۆدەنێت، کە ئێستای دەق ئەو زەمەنەیە. هەتا ئێرە ئەو نەخشەیە و هێلی نیازخوازی نوسەر زۆر بە

جوانی لە رەمانی ناوبراودا دەبینرێت!

لەو رەمـــانەدا دەشێ گێڕانەوە و گرنگـــی گێڕانەوە تەرجەمەی دەستەواژەی کوردانەی لە (پەڕەکا بووە کوڕەك) و وەك لە دەقەکەشدا بەو شێـوەیە هـاتووە (بەوخە ئیسـتعمار. لە هەرا کەشانـدا بـام لە هەمووان بەی بوو، بـازاڕم گەرم و بە هەڵمەن بوو، لە نەعرەتەم دەدا، دەمنەڕاند، لە دەی خەمدا دەمگووت: وەڵلاهی ئەو ئیستعمارە ملحیزە لە هەر کوەیەك بە گوەی لە نەعرەتەی بەندە بە، بەگومان بە خەیـدا دەمیزە. ل11-12) و بەرەوپێشچـوونی زەمەنـی گێڕانەوەش لە (هەتا من گەنج بووم)، وەك لە دەقەکەشدا هاتووە (ئیدی ئەوەی لە شەوانی شەوکاریی بە زەبری تەڵەك پەیدام کردبوو لە تاترەخانەدا. ل89-90) هەڵبگرینەوە! بەڵام زەمەنی خوێندنەوە، زەمەنی ئەو زمانە ساتیرئـــامێزەیە، کە لە دەســـتەواژەی (پیـــری و هەزار عەیبە)دا خوێنەران بە خەی رادەکێشێ.

بە شێوەیەکی دیکە ئەوەی لەو چەند وشەیەدا مەبەستمە، هەر تەنها دیاری کردنی چەمکی سێکسیانەی (هەڵسان/ گەیشتن/ کپ بوون) نییە. بەڵکو تەماشاکردنەکی ڕەشبینانە و وەبیرهێنانەوەی مێژووی شکستە گەورەکانی دەسەڵاتی کوردییە، کە نوسەر لە ڕووی هونەرییەوە لە ڕێگـای گێڕانەوەی چەمکـی (رابـردوو) بە رانـاوی بـزر هەوڵـی بەرجەسـتەکردنی دەدات، واتە تەرجەمەکردنـی ڕەشـبردنەوەی مێـژووی کوردی، ڕەشچوونەوەی واقیعی بینراویش دەگەیەنێت، بەو مانایەش تەعبیر لە خودی ناشیرینی دەکات!! بەڵام تەواوی ئەو زەمەنە کەشف نەکراوە و خەیاڵە کەشف نەکراوەش فەرامۆش دەکات و دەیخاتە دواوە، کە خەڵکانەکی جیـاواز خەونـی پێـوە دەبینیـن، دەشێ لە ڕووی هونەرییەوە لە ڕێگای راناوی قسەکەر و دید و خەیاڵی جیاواز و گەشبینەوە بەرجەستەی بکەین. کەواتە نوسەر هەوڵی داوە کەی بینراو و پانتایی ئەو ڕەمانە لە سەر وەبیرهێنانەوەی مێژوویی شکستەکانی کوردی بخولێنێتەوە.

بە کورتی ئامانجی نوسەر وەبیرهێنانەوە و هێنانی شکستە گەورەکانی کوردییە؟! وەك دەزانین بە درێژایی مێژووی دەسەڵاتی سیاسی کوردی، زەمەنی شکستە گەورەکان پانتاییەکی گەورەی لە خەیاڵدانی تاکی کوردی داگیر کردووە و وەك چۆن پانتاییەکی گەورەی لەو ڕەمانەدا بە خەی بردووە، بەو مانایەش (زەمەنی شکستە گەورەکانی نەو ڕەمانی ناوبراو) هەر تەنها دەلالەت لە زەمەنی دەسەڵاتی بینراوی سیاسی کوردی ناکات، بەڵکو تەکەڵ بە مێژووی شکستە گەورەکانی دەسەڵاتی سیاسی کوردی دەبێتەوە! ئەوەش وەك بنەمای خوێندنەوەی ئەو ڕەمانە

لە ڕەنگدانەوەی فیکرەی (قەرداری رابردوو) و (چەمکی هەنووکەیی) دەنەخشێنین و وەك هونەری نواندن دەتوانین لە سەر ئاوەتەبوونی (مەژوو) و (ساتی نوسین) هەڵیگرینەوە. بەڵام ئەگەر فیکرەی (ئەمە قەرداری رابردووین) بکەوێتە بەر ڕەخنەی سەردەمەوە، بەوەی کە خەڵك سەزی بە گێڕانەوە گەورەکان نەماوە، وەك لای (لیوتار) دەبینرێت، ئەوە فیکرەی هەنووکەیی کە لای (هایدگەر) لە سەر تێگەیشتنی خود و خودە جیاوازەکان دامەزراوە و بەرەو گشتگیری دەبێتەوە!!

لەو خوێندنەوەیەدا دەشێ ڕەنگدانەوەی گوتاری فیکرەی قەرداری رابردوو وەك بنەمای گێڕانەوە بنەخشێنین و زەمەنی ڕووداوەکانی گێڕانەوەش لە چەمکی هەنووکەییدا بەرجەستە بکەین! دەمەوێ بەڵام نوسەر مێژووی نەتەوەیەك بیر دەخاتەوە و ئاوەتەی زەمەنی بە دوایەکداهاتووی (هەڵسان/ گەیشتن/ کپ بوون)ی ڕووداوە واقیعییەکانی نەو ڕۆمانەکەی دەکات، لەلایەکی دیکەش لە رووی هونەرییەوە بنەمای گێڕانەوە بە راناوی بزر تێکەڵ بە واقیعی بینراو دەبێتەوە. بەوەش ئاوەتەبوونی بنەمای گوتاری گێڕانەوە و زەمەنی ڕووداوە واقیعییەکانی گێڕانەوە وەك بڕبڕەی پشتی ڕۆمانەکە خۆیان دەنوێنن. بەگومان هیچ ڕۆمانێك بێ کاراکتەر نییە، کاراکتەری سەرەکی محەمەد کەریم نانەوا لە پڕێکا دەبێتە کوڕێك، دەچێتە نەو خۆپێشاندانێکی دژ بە ئیستعمار هەڵدەسێ و وەك پاڵەوانێکی لەخۆ بردوو دووچاری بەندینخانە دەبێت، ئەو هەڵسان و ڕووداوە ئەگەرچی لە ڕوویەك لە ڕووەکان ئەکتەری بە توانا (شارلی شاپلن)مان بیر دەخاتەوە ئەو کاتەی لە هەڵاتنێکدا دەکەوێتە پێش خۆپێشاندان و دەبێتە پێشەوای ئەو خۆپێشاندانە، لەلایەکی دیکە دەمانباتەوە بۆ کاراکتەری سەرەکی ڕۆمانی (ژانی گەل)ی (ئیبراهیم ئەحمەد)…

(2)

بە قسەی بەشێکی زۆر لە ڕەخنەگرانی ئەدەبی (زەمەن) لە ڕۆماندا ناوەندە و بەبێ زەمەن ڕۆمان ڕێنانرێ! واتە ڕۆمان ناتوانێ خۆی لە بەشایی و چواچێوەی زەمەنی دەرباز بکات، چونکە زەمەن ئەو پەیکەرەیە کە ڕۆمانی لە سەر دادەمەزرێ، لە ڕۆمانی بازنەی بار کۆتووانەدا دوو جۆر لە زەمەن دەبینرێت: زەمەنێك کە لە زنجیرە ڕووداوەکانی (هەڵسان/ گەیشتن/ کپ بوون) بەرجەستە دەبێت! ئەو زەمەنە هەمیشە پرسیاری ئەوەمان لا دروست دەکات، کە دواتر چی ڕوودەدات؟ کاراکتەرەکان بە هەڵگری ڕووداوەکانی ئەو زەمەنە دەنە ژماردن! بەرانبەر ئەوەش زەمەنێك هەیە، کە تەواو پێگەییوو و کۆتاییدارە، زەمەنێك کە ئەمە قەرداری ئەوین! نوسەر ئاماژەکردنی

زەمەنی دووەم بە مێژووی شکستەکانی کوردییەوە پەیوەست دەکات، چونکە پێیوایە زەمەنی شکستەکان ڕێگای دروستی نوسین بە نوسەر و گەیشتن بە پلەی (ناشیرینی)ی نیشانی خوێنەر دەدات، بۆیە لە داڕشتنی هەموو ڕەگەزەکانی گێڕانەوەدا هەمیشە خۆی بە قەرداری ئەو رابردووە دەزانێت و بە شێوەیەکی دیار (وەك گوتار) هەوڵی بەرجەستەکردنی دەدات.

بە گشتی لە زەمەنی ڕۆماندا پەیوەستە ڕەگەزە گرنگەکانی گێڕانەوە بەرجەستە بکرێت، دەمەوێ بەڵام دەبێ زەمەنی (گێڕانەوە) و زەمەنی (گوتار) لە یەك جیا بکرێتەوە، واتە پەیوەستە زەمەنی ڕووداوەکانی گێڕانەوە بە ڕێگای کردەیی و بە پێی سیستمی سروشتی دەرەکی دابڕژرێت. لە بیریشمان نەچێ زەمەنی گوتار، زەمەنی خودی ڕووداوەکان دەگەیەنێت. زەمەنی گوتار زەمەنێکی خەتییە، گوتار ڕێکخستنی بەندە بە ڕێکخستنێکی بە دوایەکدا هاتوو، کە یەکێك لە پاش ئەویدیکەوە دێت! بەڵام زەمەنی گێڕانەوە زەمەنێکی فرە ڕەهەندە.

نوسەر لە ڕۆمانی بازنەی بار کەوتوواندا فیکرەی قەرداری رابردوو و چەمکی هەنووکەیی ئاوێتەی یەکتر دەکات، واتە زەمەنی گێڕانەوە و زەمەنی گوتار تێکەڵ بە یەك دەبێت و ناشیرینی رابردوو و ناشیرینی هەنووکە بە یەك دەگەنەوە!
دواجار زەمەنی گێڕانەوە بە بە ڕەگەزی شوێن بوونی نییە و ڕەنگدانەوەی نابینرێت، کەچی هەمیشە زەمەنی گوتار دەکەوێتە دەرەوەی زەمەنەوە! کەواتە زەمەنی گێڕانەوە، زەمەنی ڕووداوەکانی گێڕانەوەیە و لە پەیوەندی بە کەسێتییەکانەوە خۆی هەڵدەگرێتەوە، بەو مانایەش مادەی گێڕانەوە لە شێوەدا پێش گوتار دەکەوێت، بەڵام زەمەنی گوتار زەمەنی گێڕانەوەیە، کە دەکەوێتە پاش گێڕانەوەی دانەر و لەگەڵ بۆچوونی گوتاری جیاواز و لە ڕێگای موفارەقەی زەمەنییەوە بە پێی پاش و پێش خستنی زنجیرەی ڕووداوەکان ڕێك دەخرێت، واتە زەمەنی گوتار زەمەنی گێڕانەوەیە، دوای ئەوەی لە دووتوێی گوتاردا مەرونە دەکرێت، یان دەچەسپێنرێ. دواجاریش زەمەن و شوێن بە هەردووکیان فەزای ڕۆمان پێکدەهێنن.

(3)

هەڵبەتە نوسین بە پلەی یەکەم زمانییە، دەقی ڕۆمان خۆی لە نێوان گێڕانەوە و وەسف و دیالۆگدا دەبینێتەوە، لەگەڵ ئەوەشدا ناشێ تەنها بەو شێوە سادەیە سەیری زمان بکەین، کە هەر فیکرەیە و لە ڕێگای وشەوە بە ئەویدیکە دەگات، چونکە دەشێ بەبێ وشەش بەوا بە

هەندێ شت بهێنین بۆ نموونە برسێتی یان هەستکردن…
لێرەدا وەڵامی پرسیاری زمان چۆن بە واقیعەوە پەیوەست دەبێت، ئەوە نییە کە لە رێگای نواندنەوە بە ئەنجام دەگات، بەڵکو ئەوەیە کە زمان بە هۆی داهێنانەوە بە واقیعەوە دەلکێ، ئەو پەیوەستبوونەش عەقڵی داهێنەرانە بەسەر دەنگ و ئاماژەدا دەیسەپێنێ! هەر لە سەر ئەو بنەمایەش کۆدی تێگەیشتنی مانای داهێنەرانە، ئەوەیە کە فیکری داهێنەرانەی گ□□□□و□ بۆ وشە و ئاماژە و رەمزی داهێنەرانەدا بگۆڕێت.

لە رۆمانی بازنەی بار کەوتووان سەرەڕای هەڵەی زمانەوانی و دەستەواژەی دووبارە و مانای دووبارەکراوە و هەڵەی رێنوس و خاڵبەندی. کاراکتەری سەرەکی نیازی خۆی لە زمانێکی (سوار)دا دەسەپێنێ، لەپاڵ ئەوەشدا ئەو نیازە تەقلیدییەش دەخاتە روو، کە لە وشەکان و رستەکانی نێو زمانی بەجێماو ” رابردوو”دا هەیە. بەمجۆرەش کردەیەکی نیازئامێز لە رێگای وشەی دووبارەکراو و دەستەواژەی نەریتگەرا و پەراوێزئامێزدا بە ریتمێکی سوار دادەڕژێ و کۆی ئەو تێگەیشتنە سوارەش بە پڕبوونی مێژوو بەند دەکات، سەرەڕای هەموو ئەوانەش ئەوەی خوێنەر بەو رۆمانەوە دەبەستێتەوە، تەنها ریتمی سوار نییە، بەڵکو لەلایەك جۆرێکە لە زمانی تەنزئامێز، کە سەرکەوتووانە کاری پێکراوە، لەلایەکی دیکەش تەعبیرکردنێکی ناشیرینانەیە لە خودی ناشیرینی.

دواجار ئەو رۆمانە مەرجی تێربوونی (قەردی رابردوو) وەك گوتارێکی نیازخوازانە بە واقیعی هەنووکەیی دەفرۆشێتەوە! لێرەدا دەکەوینە نێوان دوو مەرجی تێربوونی زمان. یەکەم مەرجی تێربوونی قەردی رابردوو، دووەم مەرجی تێربوونی چەمکی هەنووکەیی. بەڵام دەقی داهێنەرانە ئەوەیە کە مەرجی تێربوونی داهێنان بەسەر مەرجەکانی تێربووندا بسەپێنێت.

ئوتێل سندباد … دڵشاد عەبدوڵڵا

هەموو ئێوارەیەک ب□ بەردەمی تێدەپەڕیم
هەتا ملم توانای سووڕانەوەی هەبوو ئاوڕم لێ دەداوە.

ئوتێلێک لە سەر شەقامێکی لاچەپی شارێکی بچووک،
وەک سیمرخ نیشتبوو.

چاوم دەچووە سەر پەنجەرەی ژوورەکانی
ئاسنی ژەنگاوی کەتیبە و پەردەی کۆنی خەت خەتی سووری پان،
ئاماژەن بە گوێنەدان بە زەوق و کەشخەیی.

گوێم هەڵدەخست بە بێدەنگی نیشتەنییەکانی
هەندێکیانم دەدی بە بیجامەی خەت خەتەوە، نازانم بۆ هەمیشە
ڕەنگیان شین بوو!
ڕەنگی هەڵبزاردەی غەریبەکان شینە، وا تێدەگەیشتم.

نە ڕۆژێک کەسێکم بینی لە ئوتۆمبیل دابەزێ و بچێتە ژوورەوە
نە خزمەتچییەکم بینی جانتا بۆ کەسێک هەڵگرێ
ئەوەی لەوێ دەژیا، هەندێکیان نەفەری دائمی بوون
هەندێکی تر بۆ ڕۆژێک، یان دووان دەمانەوە.

ئەوانەی لەوێن دەیانناسم! لانیکەم مەزەندەم وابوو
سەرنشینی کەشتییەکی تێکشکاوی ناوەڕاستی دەریا چ پێویست بە ناسینە؟
یەکیان بەسەر تەختەیەکی بچووکەوە بەرەو کەنار دەچێ
یەکیان بە هەڵەداوان دەست ڕادەشەقانێنێ
ئەوانی تر لە شەپۆلدا نغرۆ دەبن.

دوورگەیەک بوو ئەو سندبادە لە ئاوی بێ پایانی خەونم.
شەپۆلی ساڵەکان هەتا هات دووری خستەوە
نە کەشتی گەیشت نە ئەوانەی سەفەریان کرد هاتنەوە.

مێژووی شارەکان ئەو کەسانە دروستی دەکەن،
کە جانتایان لەسەر کەنتۆڕەکان بە شێوەی کاتیی داناوە!
ژیان خەونێکە لە ئوتێلێکدا دەیبینی.

منیش حەزم دەکرد، زۆریشم حەز

دەكرد … زاهیر باهیر

لەو پۆستانەی كە لە فەیسبوك دایاندەبەزێنم سەبارەت بە كرێكاران و بزوتنەوەكەیان و هەندێك بەڵگە و ڕاگەیاندنی ماركس ، زۆرێك لە هاوڕێ و برادەرەكانم لەبری ئەوەی وەڵامێكی كۆتوارانەم بە بەڵگەوە، نەك لە بەڵگەی كتێبەكانەوە بدەنەوە ، دەڵێن بەوەی كە خۆیان دەیانەوێت تاوانبارم دەكەن.

ئەوان ئەوە تێناگەن كە منیش وەكو ئەوان دڵسۆزی كرێكاران و چەوساوەكان و بزوتنەوەكەیانم ، بەڵام دوی واقیع كەوتوم و دەكەوم لە بینینی شتەكانا، نەك عەوداڵی حەز و خەیاڵی خۆم و بەڵگەی ناو كتێبەكان . بۆ ئەمەش لێرەدا دەڵێم:

• منیش حەزم دەكرد چینی كریكاران و بزوتنەوەكەیان وەكو ئەوە وابوایە كە ماركس باسی كردون ، بەڵام بە داخەوەم كە لە واقیعدا ئەوە نابینم.

• منیش حەزم دەكرد كە ئەوە ڕاستبوایە كە كرێكاران چینێكی یەكگرتون و ئامادەگی شۆڕشیان تیادایە. چینی كرێكاران گۆڕانكارییەكی گەورەی لە سەردەمی ماركس- وە بەسەردا هاتوە . لە سەردەمی ئەواندا كرێكاران چینێك، توێژاڵێكی چیانیەتی بوون ، هەل و مەرجی كاركردنیان وەك یەك بوو ، تا ڕادەیەك مووچەیان، مافەكانیشیان لە كارگەیەكد وەك یەك بوو . بەڵام ئیستا كرێكاران هەر لە خودی كۆمپانیایەكدا دابەشكراون لانی كەم بەسەر ئەم بەشانەدا: كرێكاران بەرهەمهێن، ئای تی ، پارێزگاری تەكنیكییەی ماشینەكان، بەشی ڕێكلامە و گەڕان بەدووی بازاڕا ، بەشی ساخكردنەوەی كاڵا ،حەرەس و پاكەرەوەی بینا و ناو كۆمپانیاكە، بەشی مامەڵەكردن لە تەك خەڵك تەنها لە ڕێگای تەلەفونەوە، بەشی پۆست و گەیاندنی بەرهەمەكان بۆ شوێنی خۆیان، بەشی ئەدمین …. هەر یەك لەمانە هەلومەرجی كاركردنیان جیاوازە هەر بەو شێوەیەش موچە و مافەكانی دیكەیان جیاوازە … لانی كەمیش دابەشبوون بەسەر 3 تا 4 نقابەدا…. ئەمانە هەمووی وایان كردووە كە كرێكارانی تەنها كۆمپانیایەكیش، شارەوانییەك [كەلە شارەوانییەكانا كرێكاران دابەش بوون بەسەر زیاتر لە 10 بەشدا] زۆر زەحمەتە بتوانن بە یەكەوە مانگرتنێك ئەنجام بدەن من خۆم بە درێژایی 23 ساڵ جەند جارێك ئەمەم بینیوە… ئیدی لەوە گەڕێ كە كرێكارانی شارێك یا چەند كۆمپانیایەك بە یەكەوە چالاكییەك ڕێكبخەن.

• منیش حەزم دەكر كە هەموو خەڵك كرێكاران بوونایە ، بەڵام بە

داخەوە کە وا نییە چونکە لە نێوانی کرێکاران و بەڕێوەبەرەکان و دەستەبژێر و پیاوانی دەوڵەتا چەندەها توێژاڵی دیکە هەن، وەکو: بێ کاران ، خانەنشینکراون ، قوتابی ، کەمئەندام و خاوەنپێداویستی تایبەتی ، ئەوانەی لەسەر سۆشیالن، پەڕلەمانتارەکان ، دکتۆر و ڕاوێژکاری تەندروستی و پارێزەرە گەوەرەکان، کاسبکاران ، میدی□ م□نیجەر [بەڕیوەبەرە ناوەنجییەکان] ، ئەوانەی کە لە بۆرسەکانا کار دەکەن ، یاخود لە بانقەکانا بەڵام بە پارەیەکی باش زۆری تر کە ئەمانە ژمارەیان زۆر زیاترە لە ژمارەی کرێکاران . بۆ ئاگاداریت ژمارەی کرێکارانی پیشەسازی لە بریتانیادا بە گوێرەی ڕاپۆرتێکی نقابەی مەرکەزی ئەمڕۆ، 12/12/18 تەنها 2.6 ملیۆن کرێکاران ، کە دەیەیەک لەمەوبەر دووقات بوون . ئەوانەی کە دەڵێن کە کرێکاران بەشی هەرە زۆرینەی ک□م□□□ی وڵاتان پێکدەهێنن بێ بەڵگە و لە خۆشەویستیانەوە بۆ کرێکاران قسە دەکەن . منێکیش کە بە بەڵگەو ئامارەوە قسە دەکەم ڕقم لە کرێکارە و دووژمنی کرێکارانم و دژایەتی مارکس دەکەم….

• منیش حەزم دەکرد کە بزوتنەوەی کرێکاران لە ئان و دەقەی بنیاتنانی ک□م□□□ی سۆشیالیستی دا بوایە بەڵام بە داخەوە کە دەڵێم بزوتنەوەی کرێکاران لەو پەڕی پاشەکشە و تێشکاندایە . لە سەرەتای 80 کانەوە تا ئێستا لە پاشەکشەدایە و نەك هەر نەیتوانیوە لە هیچ شوێنێکی ئەم دونیایەدا شتێکی نوێ بەدەستبهێنێت بەڵکو زۆربەی ئەوانەشی کە بەدەستهاتبوو لێیان سەنرایەوە. بە واتایەکی دیکە جەنگی کرێکاران چەند دەیەیەکە، تەنها جەنگی بەرگرییە نەك هێڕشبردن.

• منیش حەزم دەکرد وەکو مارکس وتویەتی کە کرێکارن لە حیزبی خۆیانا خۆیان ڕێکبخستایە ، بەڵام لە ڕاستیدا ڕێکخراوی سروشتی کرێکاران حیزب و ڕێکخراوی سیاسی نییە بەڵکو نقابەیە ، واقیع پێمان دەڵێت کە خەباتی کرێکاران خەباتی ئابووریانەیە نە سیاسیانەو نە دەسەڵات . ئەوەی کە ک□م□□□ی سۆشیالیسی دەخوازێت و دەیەوێت بزوتنەوەی کرێکاران فەزای ئابووریی تێپ□□□ن□ن و ببنە چینێکی سیاسی و دیکتاتۆریەتی پڕۆلیتاریا دروست بکەن، ئەانە توخمە چەپ و کۆمۆنیست و سۆشیالیستەکانە لەناو کرێکارانا ، نەك خودی چینی کرێکاران.

• منیش حەزم دەەکرد کە ئەزمەکەی ئێستاو پێشتریش ئەزمەی سەرمایداریی بوایە ، بەڵام بە داخەوە ئەزمەی ئێمەیە ، خەڵکە ، جەماوەرە . من ئەمەم بە وتار و بە پۆست بە ئامارەوە ڕونکردۆتەوە.

زاهیر باهیر – لۆندۆن
13/12/2018

سارتە چوە ناو مێژووی نۆبڵ..لەوکاتەی وەرگرتنی ئەو خەڵاتەی ڕەتکردەوە ... وەرگێڕ و ئامادەکار/حەمە هیوا

ژان پۆڵ سارتەر بوە بەناوبانگترین ئەوکەسانەی کە خەڵاتی نۆبڵیان پێ بەخشرا، بەڵام ڕەتی کردەوە وەری بگرێت.
لە ڕێکەوتی 22/10/1964 کاتێك سارتەر لە نیوەڕۆدا نانی لە چێشتخانەیەکی نزیك ماڵی خۆیدا دەخوارد، ڕۆژنامەنووس(فرانسواز دۆ کلۆزیە) کە لە ئاژانسی فڕانسپرێس،وەك ڕۆژنامەنوسێك کاری دەکرد. بە ژان پۆڵ سارتەری ڕاگەیاند کە خەڵاتی نۆبڵی پێ بەخشراوە.
سارتەر بەمشێوەیە وەڵامی دەداتەوە:من ئەو خەڵاتە ڕەت دەکەمەوە،لەبەر چەندین هۆکار کە بە ڕۆژنامەکانی سویدی ڕادەگەیەنم.
وادیاربوو کە ئەم هەواڵە لە لایەن لێژنەی ئامادەکاری خەڵاتی نۆبڵ لە ستۆکهۆڵم،لە سوید،هیچ نائاسایی نەبوو بە لای سارتەرەوە،وە هیچ هەست و سۆزی نەجوڵاند،بەڵام لە نێو شەقامی فەڕەنسادا گەورەترین دەنگدانەوەی هەبوو،لەبەرەوەی یەکەمین کەس بوو لە مێژوودا وەرگرتنی ئەم خەڵاتە جیهانییە ڕەت بکاتەوە.

(ئەندرێ گیفۆ) کە شارەزایە لە فەلسەفەی سارتەر بە ئاژانسی فڕانس پرێسی فەڕەنسی ڕاگەیاند: دوو هۆکار بوون کە وای کردوە سارتەر ئەو خەڵاتە ڕەت بکاتەوە.
یەکەم:سارتەر لەوە دەترسا کە وەرگرتنی ئەم خەڵاتە وەك ئەوە وایە بە زیندوویی بخرێتە ژێر خۆڵەوەو لەو پڕۆگرام و ڕێبازەی خۆی لابدات و ئەم خەڵاتە وەك ماچێکی مەرگ وابێت
دوهەم:وەرنەگرتنی خەڵاتەکە لە لایەن سارتەرەوە بۆ ئەوە

دەگەڕێتەوە،کە سارتەر هەمیشە دژی ئەو دامەزراوانە بوە،کە ئەم خەڵاتەیان بەخشیوە.
ژان پۆڵ سارتەر دامەزراوەکانی وەك هۆکاری مردن لە قەڵەم دەدا،تاوەوکو ئێستا وەرنەگرتنی ئەو خەڵاتە لە لایەن ژان پۆڵ سارتەر بوە بە مشتومڕێکی گەورە،چونکە زۆر کەس پێیان وایە وەرنەگرتنی ئەم خەڵاتە دەگەڕێتەوە بۆ ئەوەی کە سارتەر لە ڕێباز و باوەڕی خۆی لاینەداوە.
هەندێکیتر پێیان وایە سارتەر لەبەر شانازی کردن بە خۆیەوە ئەم خەڵاتەی وەرنەگرتووە،لە کاتێکدا گەورە بیرمەند و ئەدیب(ئالبێرت کامۆ)ئەو خەڵاتەی وەرگرتوە و لە ڕێبازی خۆیشی لاینەداوە.

جووجەڵەکانی نەنکم ... محەمەد بەرزی

ئەو ساڵەی لانە و خێزانەکەی گەیشتنە ئەمەریکا ، لانە تەمەنی حەوت ساڵان بوو . لەگەڵ ئەوەشدا کاتەکەی دوای پشوی نیوەی ساڵ بوو ، بەڵام لە پۆلی دووی بنەڕەتی وەرگیرا و لە ڕیزی پێشی پێشەوەش دانیشت . خوێندکارەکان دەیانزانی لانە زمانی ئینگلیزی نازانێت ، هەر بۆیە زۆر بە دەوروخولیا دەهاتن و زۆریش یارمەتیان دەدا و یاریان لەگەڵدا دەکرد و بە دڵیش خۆشیاندەویست . لانەش ئەوانی خۆشدەویست و هەر زوو بۆ زوو لەگەڵ چەند خوێندکاریکدا بوو بە هاوڕێ و لە ناو هەموو شیاندا (لیندا) ی زۆر خۆشدەویست و بوون بە دوو هاوڕێ گیانی بە گیانی ، جا چونکە ماڵەکانیشیان لە یەکەوە نزیکبوو ، زوو زوو سەردانی یەکتریاندەکرد . دایکی لیندا لانەی خۆشدەویست و ژنێکی زۆر میهرەبانبوو ، سەگێکی پچکۆلەی تووکنی زەرد و پشیلەیەکی ڕەشوسپی و چوار جووجەڵەی وردی زۆر جوان و نەرمونۆڵ و پاکی هەبوو ، کە دەتوت تۆپی لۆکەن و ئاوریشمن . ڕۆژێکیان لانە هاتەوە بۆ ماڵەوە و زۆر لەسەرخۆ بە باوکی وت : (باشە بابە گیان ئەوە بۆچی جووجەڵەکانی ماڵی لیندا لەگەڵ سەگ و پشیلەکەیاندا یاری دەکەن ، جار جارێکیش بە جووکە جووکەوە دەنوک لە دەمووچاو و کلکی سەگ و پشیلەکە دەگرن و لە سەر ورگیان هەڵدەپەڕن و دەچنە ناو باخەڵیانەوە ، کەچی نە سەگەکە بێزار دەبێ و نە پشیلەکەش تووڕە

دەبێت و نە ئازاری جووجەڵەکانیش دەدەن ؟ .

ئەی باشە ئەوە بۆچی لە سلێمانی و لە خانووەکەی ماڵی نەنکمدا پشیلەکان لە دوو ڕۆژدا هەر شەش جووجەڵەکانی نەنکمیان خوارد و من و نەنکم و هەموومانیان غەمبارکرد ؟) . لە وەڵامدا باوکی وتی : (ئەی لە بیرتە تۆ و نەنکت چۆن بەردتان دەگرتە پشیلەکان و بە دارەوە ڕاوتان دەنان ؟ . ئەی لە بیرتە چەند بەرامبەریان دڵڕەق بووین و کەسمان پشیلەکانمان خۆش نەدەویست و تەنها جارێکیش پارچە نانە ڕەقێک و چۆڕە ئاوێکمان نەخستە بەردەمیان . لە سەرما و گەرماش نەماندەپاراستن ؟ . ئەمە وەک لیندا و دایکی ئەوانمان خۆش نەدەویست ، ئەوانیش ئەمەیان خۆشنەدەویست ، هەر بۆیە لە برساندا جووجەڵەکانی نەنکتیان دەخوارد) . پاشان لانە زۆر لەسەرخۆ وتی : (ئەی باشە خۆ تۆش ڕۆژێکیان لە بەرچاوی من بەردێکی گەورەت گرتە پشیلە سپییە چاو جوانەکە و بەر تەوقی سەری کەوت و لە تاو ئازار لە حەوشەکەی ماڵی نەنکمدا بە دەوری خۆیدا دەتلایەوە و ئەوەندەی نەمابوو بمرێت ؟!) .

لانە ڕاستیدەکرد ، بۆیە باوکی بەم قسەیە بە تەواوی پەشۆکا و لە تەریقیدا دەنگی لەوە نەهات و نەیدەزانی چۆن چۆنی وەڵامی لانە بداتەوە . پاش تۆزێک باوکی بە شەرمەوە ڕوویکردە لانە و وتی : (لانە گیان تۆ ڕاستدەکەیت و لەو ڕەفتارەم پەشیمانم ، ئەمە لە سلێمانی هەموومان هەڵە بووین ، جا ئەگەر ئەمەش وەک لیندا و دایکی دڵنەرم و خێرخواز و خاوەن بەزەیی بین و گیانلەبەرەکانمان خۆشبوێت و نەهێڵین برسی و تینو بن و لە گەرما و سەرما بیانپارێزین و بە چاکی خزمەتیان بکەین ، ئەوا ئەوانیش ئەمەیان خۆشدەوێت و خزمەتمان دەکەن و جووجەڵەکانیشمان ناخۆن) .
لەو ڕۆژەوە لانە بە دڵ بڕیاریدا وەک لیندا و دایکی دڵنەرم و بە بەزەیی بێت و درێخی لە هیچ گیاندارێک نەکات و دڵی مێروولەیەک لە خۆی نەڕەنجێنێ ، هەر بۆیە ئێستا لانە هەموو گیاندارێکی خۆشدەوێت و بە نەرمونیانی لە گەڵیاندا یاریی دەکات و زۆر زۆریش حەزدەکات یارمەتیان بدات .

٢٠١٧ / ١٠ / ٤

مۆدێل … چرۆ زەند

کە منداا□ بووم،
سەرئەژنۆکانی پاڵنۆڵە کاوبۆکەم بەردەوام دڕابوو
یان لە پاسکیل دەکەوتمە خوار
یان لە چلی دارکی بەردار گیر دەبوو
سەرئەژنۆ دڕاوەکانی پانتۆڵەکەم
نیکەرانی دایکم بوو
ئەگەر سەردەمی ئەمرۆ بایە،
دڕانی سەرئەژنۆکانی پاتۆڵەکەم،
چیتر نیگەرانی دایکم نەدەبوو
مۆدێل نوێی ئەمڕۆ دەبوو.

نۆڤەمبەر ١٥\ ٢٠١٨